

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МУРЗАНОВСЬКА АЛІНА ВЛАДИСЛАВІВНА

УДК 343.13(477)

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ
КОДЕКСОМ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений юрист України
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України
ШИЛО Ольга Георгіївна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри
кримінального процесу та оперативно-
розшукової діяльності;

кандидат юридичних наук, доцент
АНДРУШКО Олександр Вікторович,
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького,
начальник кафедри кримінального права та процесу
факультету правоохоронної діяльності

Захист відбудеться «___» _____ 2017 р. о ___ годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д41.086.03 Національного університету
«Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська
дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Прийняття в 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), зумовлене необхідністю приведення вітчизняного кримінального процесуального законодавства у відповідність до європейських та міжнародних стандартів, започаткувало якісно новий етап розвитку кримінального процесу в нашій державі. Тому виникла потреба не тільки уточнення, а й перегляду в кримінальній процесуальній доктрині ключових понять та категорій, у тому числі примусу в кримінальному процесі в цілому та кримінально-процесуальної відповідальності зокрема, особливо – у зв'язку з посиленням значення та нормативним урегулюванням інституту заходів забезпечення кримінального провадження.

Одним із основних напрямків забезпечення ефективності та дієвості кримінального провадження є подальший розвиток концепції кримінально-процесуальної відповідальності, адже для досягнення мети та вирішення завдань кримінального провадження необхідним є, з одного боку, дотримання встановленої кримінальним процесуальним правом процесуальної форми, а з іншого – чітка визначеність у законі правових наслідків за порушення заборон, невиконання або неналежне виконання обов'язків. У зв'язку з цим дуже важливим є як відповідальність посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, за дотримання приписів закону, так і інших суб'єктів кримінального процесу – за виконання покладених на них кримінальним процесуальним законом обов'язків.

Водночас концепція кримінально-процесуальної відповідальності не знайшла повного відображення у новому КПК України, що викликало необхідність дослідження правових, теоретичних та практичних проблем її реалізації. Саме тому подальше вдосконалення положень науки кримінального процесу, чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування щодо кримінально-процесуальної відповідальності є досить актуальним, важливим і необхідним.

Питанням процесуальних засобів забезпечення дотримання норм кримінального процесуального закону в різних аспектах завжди приділялась увага у доктрині кримінального процесу, адже пошук нових та удосконалення вже існуючих засобів знаходиться в постійному розвитку.

Проблеми кримінально-процесуальної відповідальності в юридичній літературі розглядались як на загальнотеоретичному, так і на галузевому рівнях, хоча здебільшого – в рамках досліджень заходів державного примусу в цілому. Для проведеного дослідження велике значення мали наукові розробки таких учених, як: Ю. П. Аленін, С. С. Алексєєв, О. В. Андрушко, В. Д. Басай, Р. М. Білокінь, В. П. Божьєв, В. М. Ветрова, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевий, П. С. Елькінд, З. З. Зінатулін, О. С. Іюффе, О. Ф. Скаун, О. В. Капліна, З. Ф. Ковріга, В. М. Корнуков, О. Е. Лейст, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, П. А. Лупінська, Л. О. Максимова, В. Т. Маляренко, М. Н. Марченко,

О. Р. Михайленко, П. О. Недбайло, В. Т. Нор, Ю. М. Оборотов, М. І. Пашковський, М. А. Погорецький, С. М. Стахівський, В. Т. Очередін, І. Л. Петрухін, П. М. Рабінович, В. В. Рожнова, С. М. Смоков, М. С. Строговіч, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, О. Ю. Хабло, А. Я. Хитра, М. О. Чельцов, Н. А. Чечіна, О. Г. Шило, С. А. Шейфер, М. Є. Шумило та ін.

Наукові дослідження в цій сфері у сучасній українській літературі мали вибірковий характер. Лише окремі питання, пов'язані з кримінально-процесуальною відповідальністю, розглядались в кандидатських дисертаціях: В. В. Рожнкової «Застосування заходів процесуального примусу, пов'язаних з ізоляцією особи» (2003 рік); О. Ю. Хабло «Зловживання у сфері кримінального процесу» (2008 рік); Л. В. Гаврилюк «Відповідальність слідчого: кримінально-процесуальні засади» (2009 рік); В. Д. Чабанюка Кримінально-процесуальні правопорушення в досудовому провадженні та відповідальність за їх вчинення (2009 рік). Серед робіт, виконаних на основі положень КПК України 2012 року, необхідно виділити такі: Л. Я. Стрельбицька «Процесуальний статус засудженого в кримінальному провадженні України» (2015 рік); Е. Є. Томін «Процесуальні порушення у досудовому та судовому провадженнях» (2016 рік).

Особливої уваги заслуговують також дослідження, проведені з урахуванням оновленого кримінального процесуального законодавства, таких українських учених, як: О. В. Андрушко, Р. М. Білокінь, Н. Р. Бобечко, О. В. Верхогляд-Герасименко, Л. О. Максимова, А. М. Мартинців, Е. Є. Томін, А. Я. Хитра, О. Г. Шило. У роботах зазначених науковців були розглянуті окремі питання щодо правової природи, видів, підстав кримінально-процесуальної відповідальності, суб'єктів, які підлягають притягненню до кримінально-процесуальної відповідальності, а також було приділено увагу проблемним аспектам застосування окремих заходів кримінально-процесуальної відповідальності, таких як грошове стягнення, відшкодування процесуальних витрат, видалення із зали судового засідання, зміна запобіжного заходу на більш суворий.

Проте проблематика кримінально-процесуальної відповідальності у сучасній українській науці кримінального процесу не була предметом комплексного дослідження, в якому на основі єдиної доктринальної концепції було б переосмислено питання з'ясування правової природи, поняття, ознак, видів, системи заходів кримінально-процесуальної відповідальності та особливостей її реалізації під час кримінального провадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Одеської національної юридичної академії «Проблеми ефективності кримінально-процесуального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю та охорони прав особистості в умовах формування правової держави» на 2006–2010 роки як складової плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Традиції та новачі у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки

(державний реєстраційний номер 0106U004970), плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Удосконалення сучасного кримінально-процесуального законодавства та забезпечення його ефективності в умовах правової реформи» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» **«Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи»** на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (ДРН 0116U001842), 2016-2020 роки та плану прикладного наукового дослідження за темою: «Комплексне дослідження забезпечення ефективності досудового провадження» на 2015-2016 роки (ДНР 011511002495).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення правової природи, сутності та змісту кримінально-процесуальної відповідальності та механізму її реалізації під час кримінального провадження на основі положень КПК України 2012 року, а також внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в даній сфері.

Для досягнення зазначеної мети у дисертації вирішувалися такі завдання: з'ясувати правову природу та види примусу в кримінальному провадженні та визначити серед них місце кримінально-процесуальної відповідальності;

виокремити критерії розмежування кримінально-процесуальної відповідальності з суміжними процесуальними інститутами;

сформулювати авторську дефініцію кримінально-процесуальної відповідальності;

виявити особливості та значення кримінально-процесуальної відповідальності;

визначити види та систему заходів кримінально-процесуальної відповідальності;

охарактеризувати підстави та умови застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності;

встановити, до яких суб'єктів кримінального провадження можливе застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності;

розкрити процесуальний порядок притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності;

проаналізувати особливості реалізації окремих заходів кримінально-процесуальної відповідальності;

виділити тенденції розвитку інституту кримінально-процесуальної відповідальності;

сформулювати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо підвищення ефективності кримінального процесуального закону, слідчо-прокурорської та судової практики у контексті предмета дослідження.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають при реалізації кримінально-процесуальної відповідальності під час кримінального провадження.

Предметом дослідження є кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

Методи дослідження. Методи дослідження обрані з урахуванням поставлених в роботі мети і завдань відповідно до об'єкта та предмета дослідження. За допомогою діалектичного методу поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність та особливості кримінально-процесуальної відповідальності у кримінальному провадженні (підрозділ 1.2). Системно-структурний метод використовувався при дослідженні співвідношення кримінально-процесуальної відповідальності із суміжними категоріями (підрозділи 1.1, 2.3), кримінальних процесуальних норм, особливостей санкцій у кримінальному процесуальному праві (підрозділи 1.1, 2.1). Метод порівняльного аналізу застосовувався в процесі порівняльно-правового аналізу регулювання інституту кримінально-процесуальної відповідальності за законодавством України та законодавством окремих зарубіжних країн (підрозділи 2.2, 3.2). Логіко-нормативний метод використовувався для формулювання пропозицій про внесення змін та доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства (підрозділ 3.2). Прогностичний метод дозволив встановити окремі тенденції розвитку інституту кримінально-процесуальної відповідальності (підрозділи 3.1, 3.2).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних дослідників з кримінального процесуального права, а також загальної теорії права, кримінального права, адміністративного права та інших галузей права.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, акти кримінального процесуального законодавства України та окремих зарубіжних держав (Азербайджанської Республіки, Грузії, Естонської Республіки, Латвії, Литовської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Киргизської Республіки, Республіки Молдова, Республіки Казахстан, Російської Федерації, Федеративної Республіки Німеччина, Франції).

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять результати узагальнення 300 справ, розглянутих місцевими, апеляційними судами та Верховним Судом України, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, рішення Європейського суду з прав людини, а також узагальнення судової практики, зроблені Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням кримінально-

процесуальної відповідальності за новим Кримінальним процесуальним кодексом України.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

сформульовано авторське визначення поняття кримінально-процесуальної відповідальності через систему основних ознак: застосування заходів кримінально-процесуального примусу, передбачених у санкціях кримінально-процесуальних норм; існування у формі кримінально-процесуального правовідношення; застосування до особи, яка вчинила кримінально-процесуальне правопорушення, у встановленому законом порядку; заходів кримінально-процесуальної відповідальності, що полягають у накладенні на правопорушника додаткового обов'язку або позбавлення (звуження обсягу) його суб'єктивних прав;

визначено систему заходів кримінально-процесуальної відповідальності за новим КПК України, до якої включено штрафні заходи кримінально-процесуальної відповідальності, пов'язані виключно з накладенням на суб'єкта додаткового обов'язку або з позбавленням прав суб'єктів, та правовідновлюючі заходи кримінально-процесуальної відповідальності, пов'язані з накладенням на особу додаткового обов'язку з метою відновити порушені права й інтереси інших суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності;

виділено процесуальні порядки притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності, які залежно від суб'єкта, що приймає рішення про застосування заходів, передбачених санкцією кримінального процесуального права, визначено як відомчий, судовий та змішаний;

удосконалено:

визначення процесуальної форми притягнення особи до кримінально-процесуальної відповідальності, під якою пропонується розуміти встановлені кримінальним процесуальним законом підстави, умови та процесуальний порядок застосування до особи заходів кримінально-процесуальної відповідальності;

перелік умов притягнення особи до кримінально-процесуальної відповідальності, до яких віднесено: належний суб'єкт, який встановлює факт процесуального правопорушення та приймає рішення про притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності; процесуальне оформлення кримінально-процесуального правопорушення й прийнятого рішення по ньому;

набуло подальшого розвитку:

висновок про підстави кримінально-процесуальної відповідальності, а саме доводиться, що із запропонованих в доктрині підстав необхідно виходити з наявності фактичної та юридичної підстав кримінально-процесуальної відповідальності, де фактичною підставою є кримінально-процесуальне правопорушення, а юридичною – норми кримінального процесуального права, що передбачають як обов'язок – в диспозиції, порушення якої складає

правопорушення, так і захід відповідальності – в санкції за порушення відповідного юридичного обов'язку;

визначення переліку суб'єктів кримінально-процесуальної відповідальності, а саме доведено, що кримінально-процесуальній відповідальності мають підлягати всі суб'єкти кримінального провадження: суддя, слідчий суддя, присяжний; суб'єкти зі сторони обвинувачення; суб'єкти зі сторони захисту; потерпілий; інші суб'єкти кримінального провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень питань кримінально-процесуальної відповідальності;

правотворчій діяльності – для удосконалення правової регламентації кримінально-процесуальної відповідальності;

правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності практики застосування норм чинного законодавства, що регулюють притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності;

навчальному процесі – при викладанні курсу «Кримінальний процес України», спеціальних курсів «Проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства», «Процесуальні проблеми забезпечення прав учасників кримінального провадження», а також при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій (Акт впровадження в навчальну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 29 серпня 2016 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація становить самостійне дослідження, висновки та пропозиції, викладені у дисертації, є особистим здобутком автора. У статті «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення ефективності досудового провадження», підготовленій у співавторстві з В. В. Тіщенко, Ю. П. Аленіним та ін., автором досліджені питання щодо поняття, ознак, видів, заходів кримінально-процесуальної відповідальності та визначено процесуальний порядок застосування зазначених заходів. Наукові ідеї та висновки, що належать співавторам опублікованих наукових праць, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні результати наукового дослідження оприлюднені на наукових, науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів, у тому числі: Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу Одеської національної юридичної академії (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу, присвяченій 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20-21 квітня 2012 р.); Регіональному круглому столі «Шляхи удосконалення кримінального процесуального законодавства» (м. Одеса, 19 квітня 2013 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове життя сучасної

України» (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні» (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.); Международной научно-практической конференции «Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы» (г. Кишинев, Республика Молдова, 28-29 марта 2014 г.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею академіка С. В. Ківалова : «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 22 травня 2015 р.); Medzinarodna vedeska konferencia: «Europska tradicia v medzinarodnom prave: uplatnovanie ľudskych prav» (6-7 Maj 2016 r., Bratislava, Slovenska republika); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 19 наукових публікаціях, у тому числі 7 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 11 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, з них основного тексту – 197 сторінок, списку використаних джерел (307 найменувань) – 30 сторінок, додатків (2) – 9 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Загальнотеоретична характеристика кримінально-процесуальної відповідальності» складається з двох підрозділів, у яких розглянуто правову природу кримінально-процесуальної відповідальності як виду примусу в кримінальному процесі та як самостійного виду юридичної відповідальності, з'ясовано співвідношення кримінально-процесуальної відповідальності з іншими видами кримінально-процесуального примусу. Проаналізовано і узагальнено теоретичні дослідження проблем, пов'язаних з визначенням поняття, ознак та особливостей прояву кримінально-процесуальної відповідальності, розглянуто види кримінально-процесуальної відповідальності.

У підрозділі 1.1. «Визначення правової природи кримінально-процесуальної відповідальності» досліджено стан доктрини щодо видів примусу в кримінальному провадженні та місця кримінально-процесуальної відповідальності серед них. Підкреслено, що невизначеність на загальнотеоретичному рівні означених питань знаходить своє відображення в наукових працях з кримінального процесу. Варіативність кримінально-процесуального примусу за метою, підставами, характером та межами зумовила те, що він піддавався класифікаціям, які здійснювались за різними підставами, серед яких виділені такі: залежно від внутрішнього змісту; за метою застосування; залежно від поділу їх на міри, які є реакцією на процесуальне правопорушення (процесуальні санкції), та ті, які застосовуються не у зв'язку з процесуальним правопорушенням; за сферами застосування; за проявом охоронної функції права; за характером виразу в них примусу; за своєю правовою природою; за строком дії; за підставами застосування; за режимом обмеження прав і свобод людини. Проте, застосовуючи навіть однаковий критерій, автори пропонують різні групи кримінально-процесуального примусу. Крім зазначених, у підрозділі окремо розглянуто класифікації, запропоновані в доктрині кримінального процесу, в яких безпосередньо виділено кримінально-процесуальну відповідальність.

Доведено необхідність і доцільність виділення таких видів примусу в кримінальному провадженні: превентивні заходи; запобіжні заходи; заходи правового захисту (відновлення законності); кримінально-процесуальна відповідальність (як вид юридичної відповідальності) та визначені критерії відмежування кримінально-процесуальної відповідальності з даними суміжними категоріями, а також показана їх роль, місце та значення у механізмі кримінально-процесуального регулювання, зважаючи на їх мету, підстави, умови та порядок застосування.

У підрозділі 1.2. «Поняття, види та значення кримінально-процесуальної відповідальності» проаналізовано основні підходи до розуміння кримінально-процесуальної відповідальності у кримінально-процесуальній науці, а саме: як реалізації санкції кримінальної процесуальної норми; як реалізації кримінальної відповідальності; визначення як позитивної та негативної відповідальності; як реалізації тільки штрафних санкцій кримінально-процесуальної норми; як міжгалузевого інституту, коли кримінально-процесуальне правопорушення розглядається і як дисциплінарний проступок, і як адміністративне правопорушенням, і як злочин; як комплексна відповідальність, коли кримінально-процесуальна відповідальність супроводжується дисциплінарною, матеріальною відповідальністю; взагалі заперечення існування такого виду відповідальності.

Виходячи з того, що кримінально-процесуальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, передбаченої нормами кримінального процесуального права за протиправну поведінку в сфері кримінального провадження, підкреслено, що поняття кримінально-процесуальної відповідальності містить у собі всі риси загального поняття

юридичної відповідальності, адже видове поняття несе в собі всі ознаки, властиві родовому стосовно нього поняттю.

На основі результатів аналізу існуючих в доктрині визначень, сформульовано власну дефініцію поняття кримінально-процесуальної відповідальності, визначено її види та значення.

Другий розділ «Система заходів кримінально-процесуальної відповідальності: питання конституювання» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено питання щодо поняття та класифікації санкцій у кримінальному процесуальному праві, розглянуто проблемні аспекти виділення штрафних та правовідновлюючих заходів кримінально-процесуальної відповідальності, на підставі чого та аналізу чинного законодавства представлена система заходів кримінально-процесуальної відповідальності за КПК України 2012 року.

У *підрозділі 2.1. «Санкції у кримінальному процесуальному праві»* підкреслено, що визначення кримінально-процесуальної відповідальності як застосування заходів кримінально-процесуального примусу, встановлених санкцією кримінально-процесуальної норми, вказує не тільки на правовий характер кримінально-процесуальної відповідальності, а також і на значимість санкції правової норми для визначення змісту даної відповідальності, а відповідно й заходів кримінально-процесуальної відповідальності.

Проаналізовано доктринальні підходи щодо поняття санкції та додатково обґрунтовано, що розуміння санкції має бути лише як настання несприятливих наслідків для зобов'язаного суб'єкта кримінально-процесуальних правовідносин при невиконанні ним вимог правової норми, а також визначено особливості санкцій норм кримінального процесуального права.

Розглянуто існуючі в доктрині класифікації санкцій норм кримінального процесуального права, в тому числі й виділення таких, як правозаперечуючі санкції та санкції нікчемності, та доведено необхідність і доцільність для дослідження кримінально-процесуальної відповідальності поділу кримінально-процесуальних санкцій на штрафні та правовідновлюючі. Також зазначено види штрафних та правовідновлюючих санкцій, які в свою чергу при їх застосуванні визначають відповідні заходи кримінально-процесуальної відповідальності.

У *підрозділі 2.2. «Штрафні заходи кримінально-процесуальної відповідальності»* визначено та розглянуто заходи кримінально-процесуальної відповідальності, пов'язані виключно з накладенням на суб'єкта додаткового обов'язку (карального чи майнового характеру) або з позбавленням прав суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, тобто звуження їх процесуального статусу в конкретному кримінальному провадженні, що передбачені нормами кримінального процесуального законодавства України. Йдеться про такі штрафні заходи: грошове стягнення (ст. ст. 144, 144-147 КПК України); звернення застави в дохід держави (ч. 8 ст. 182 КПК України); обрання запобіжного заходу, якщо особою було порушено зобов'язання з'являтися; зміна раніше обраного запобіжного заходу в разі його порушення

на більш суворий (ч. 2 ст. 179 КПК України); не визначення розміру застави при обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею (п. 3 ч. 4 ст. 183 КПК України); скасування заходів безпеки у випадках невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, які здійснюють заходи безпеки; видалення обвинуваченого та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, із зали суду за порушення порядку в судовому засіданні (ч.ч. 1, 3 ст. 330 КПК України); відмова захисника від виконання своїх обов'язків (п. 3 ч. 4 ст. 47 КПК України); наслідки невиконання угоди про примирення або угоди про визнання винуватості (ст. 476 КПК України); проведення кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) *in absentia* (ст. 297-1 КПК України).

У *підрозділі 2.3. «Правовідновлюючі заходи кримінально-процесуальної відповідальності: проблеми визначення та відмежування від суміжних процесуальних інститутів»* підкреслюється, що для норм кримінального процесуального права є характерним превалювання в їх структурі правовідновлюючих санкцій, головне завдання яких полягає у відновленні зміненого правопорушенням правопорядку. Вони спрямовані на відшкодування шкоди, що завдана протиправним діянням суспільним відносинам, на виконання невиконаних обов'язків, тобто на відновлення системи правовідносин, порушеної невиконанням приписів закону зобов'язаними суб'єктами.

Розглянуто види правовідновлюючих санкцій та особливості їх застосування. Доведено, що правовідновлюючі санкції можуть містити посилення як на заходи правового захисту (відновлення законності), так і на заходи кримінально-процесуальної відповідальності, та визначено відповідні заходи кримінально-процесуальної відповідальності.

Третій розділ «Особливості реалізації кримінально-процесуальної відповідальності» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню підстав, умов та процесуального порядку притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності та характеристик реалізації окремих заходів кримінально-процесуальної відповідальності.

У *підрозділі 3.1. «Підстави, умови та процесуальний порядок притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності»* розглядаються питання, пов'язані з визначенням підстав кримінально-процесуальної відповідальності. Проаналізовані доктринальні підходи та додатково аргументовано необхідність виділення юридичної та фактичної підстав кримінально-процесуальної відповідальності. З урахуванням цього визначаються поняття кримінально-процесуального правопорушення та його співвідношення з такими поняттями, як правопорушення, процесуальне порушення, порушення норм кримінального процесуального права, помилка, порушення законності, зловживання правом, що дало можливість зробити висновок про те, що фактичною підставою кримінально-процесуальної відповідальності може бути лише кримінально-процесуальне правопорушення.

У підрозділі розглянуто ознаки та юридичний склад кримінально-процесуального правопорушення, при цьому особливу увагу приділено визначенню суб'єктів, до яких можуть бути застосовані заходи кримінально-процесуальної відповідальності. Зроблено висновок про те, що відповідні заходи мають застосовуватись до всіх суб'єктів кримінального провадження. Проаналізовано класифікації кримінально-процесуальних правопорушень та визначено їх теоретичну та практичну значимість.

Досліджено умови та процесуальний порядок притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності. Підкреслено, що застосування кримінально-процесуальної відповідальності завжди реалізується в кримінально-процесуальних правовідносинах та складається з таких етапів: встановлення фактичної та юридичної підстав (встановлення складу кримінально-процесуального правопорушення, встановлення відповідного обов'язку та санкції за його невиконання або неналежне виконання) та прийняття відповідного рішення про застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності. Обґрунтовано виділення трьох видів процесуального порядку застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності: судового, відомчого та змішаного.

У підрозділі 3.2. *«Характеристика реалізації окремих заходів кримінально-процесуальної відповідальності»* на основі дослідження реалізації окремих заходів кримінально-процесуальної відповідальності (грошового стягнення та інших заходів кримінально-процесуальної відповідальності майнового характеру; заходів кримінально-процесуальної відповідальності, пов'язаних з обранням або зміною раніше обраного запобіжного заходу; заходів, пов'язаних зі звуженням процесуального статусу суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, тобто позбавленням їх певних прав або з відстороненням їх від участі в кримінальному провадженні) з'ясовано, наскільки встановлений механізм реалізації кримінально-процесуальної відповідальності відповідає меті та завданням кримінального провадження, в тому числі й в аспекті забезпечення прав і свобод особи при застосуванні відповідних заходів кримінально-процесуальної відповідальності як заходів кримінально-процесуального примусу. Сформульовано пропозиції щодо подальшого вдосконалення механізму реалізації кримінально-процесуальної відповідальності.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** за результатами проведеного дослідження сформульовані найбільш важливі наукові та практичні результати, отримані в дисертації, наведено узагальнення і запропоновано нові вирішення низки теоретичних проблем кримінально-процесуальної відповідальності, її нормативного регулювання, а також пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

1. Кримінально-процесуальна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності є одним із видів примусу в кримінальному

провадженні та існує поряд з превентивними заходами, спрямованими на попередження несприятливих дій та їх наслідків, запобіжними заходами, суть яких полягає у припиненні протиправних діянь або їх несприятливих наслідків, та заходів правового захисту (відновлення законності), які мають забезпечити відновлення порушеного права і захист суб'єктивних прав без притягнення порушника до відповідальності.

2. Кримінально-процесуальну відповідальність необхідно відмежовувати від заходів процесуальної превенції, запобіжних заходів та заходів правового захисту (відновлення законності). Критеріями розмежування кримінально-процесуальної відповідальності з суміжними інститутами є мета, підстави, коло суб'єктів, до яких можуть бути застосовані відповідні заходи кримінально-процесуального примусу, та частина норми, де міститься вказівка на відповідний захід.

3. Кримінально-процесуальна відповідальність – це існує у формі кримінально-процесуального правовідношення застосування у встановленому законом порядку до особи, яка вчинила кримінально-процесуальне правопорушення, заходів кримінально-процесуального примусу, передбачених санкцією кримінально-процесуальної норми, які полягають у накладенні на правопорушника додаткового обов'язку або позбавленні (звуженні обсягу) його суб'єктивних прав.

4. Особливостями кримінально-процесуальної відповідальності є такі: її встановлення нормами кримінального процесуального права (галузева належність та юридична підстава); настання за вчинення кримінально-процесуального правопорушення (фактична підстава); існування в формі кримінально-процесуального правовідношення; суб'єктом такої відповідальності може виступати тільки відповідний суб'єкт кримінального провадження; пов'язана з накладенням на правопорушника додаткового обов'язку або позбавленням (звуженням обсягу) його суб'єктивних прав.

Значення кримінально-процесуальної відповідальності полягає в тому, що вона забезпечує в першу чергу дотримання приписів кримінального процесуального права державними органами та посадовими особами, які здійснюють кримінальне провадження, а також виконання обов'язків суб'єктами кримінального процесу, і тому є специфічним процесуальним засобом забезпечення кримінально-процесуальних відносин та гарантією виконання процесуальних обов'язків усіма суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності, що сприяє ефективності досудового провадження та провадження в судових стадіях кримінального процесу, а також досягненню завдань та мети кримінального провадження в цілому.

Доцільно закріпити в КПК України визначення кримінально-процесуальної відповідальності, доповнивши ст. 3 окремим пунктом 9-1 наступного змісту: «9-1) кримінально-процесуальна відповідальність – це застосування до учасників кримінального провадження заходів кримінально-процесуального примусу за невиконання або неналежне виконання

процесуальних обов'язків у випадках вчинення кримінально-процесуального правопорушення в порядку, передбаченому цим Кодексом».

5. У кримінальному процесуальному праві можна виділити штрафні (каральні) й правовідновлюючі заходи кримінально-процесуальної відповідальності.

Система заходів кримінально-процесуальної відповідальності за КПК України включає:

1) штрафні заходи кримінально-процесуальної відповідальності: грошове стягнення (ст. ст. 144, 144-147 КПК України); звернення застави в дохід держави (ч. 8 ст. 182 КПК України); обрання запобіжного заходу, якщо особою було порушено зобов'язання з'являтися; зміна раніше обраного запобіжного заходу в разі його порушення на більш суворий (ч. 2 ст. 179 КПК України); не визначення розміру застави при обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею (п. 3 ч. 4 ст. 183 КПК України); скасування заходів безпеки у випадках невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, які здійснюють заходи безпеки; видалення обвинуваченого та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, із зали суду за порушення порядку в судовому засіданні (ч.ч. 1, 3 ст. 330 КПК України); відмова захисника від виконання своїх обов'язків (п. 3 ч. 4 ст. 47 КПК України); наслідки невиконання угоди про примирення або угоди про визнання винуватості (ст. 476 КПК України); проведення кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) *in absentia* (ч. 1 ст. 297-1 КПК України);

2) правовідновлюючі заходи кримінально-процесуальної відповідальності: накладення судових витрат, пов'язаних з оголошенням перерви в судовому засіданні, на спеціаліста у разі його неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття (ст. 72 КПК України); відсторонення слідчого від подальшого ведення досудового розслідування (п. 2 ч. 2 ст. 39 КПК України); покладення обов'язків по здійсненню нагляду на іншого прокурора (ч. 3 ст. 37 КПК України); скасування за наявності відповідних підстав незаконних рішень (ст. 412, п. 2 ч. 2 ст. 452, п. 7 ч. 2 ст. 36, п. 1 ч. 2 ст. 307 КПК України); відмова від захисника (ст. 54 КПК України); заміна захисника (ст. 54 КПК України); усунення законного представника від участі у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 488 КПК України); обмеження участі законного представника у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 488 КПК України); усунення присяжного у разі невиконання присяжним обов'язків, передбачених ч. 2 ст. 386 КПК України (ст. 390 КПК України); рішення про відвід, якщо за наявності підстав для відводу не був заявлений самовідвід (ст.ст. 75, 76, 77, 78, 79, 81 КПК України); проведення обшуку у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 166 КПК); неможливість використати як докази відомості, щодо яких не було здійснено відкриття (ч. 12 ст. 290 КПК України); визнання доказів недопустимими (ст. 87 КПК України).

6. Юридичною підставою застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності є норми кримінального процесуального права, що передбачають як обов'язки та заборони, так і заходи кримінально-процесуальної відповідальності (в санкції) за порушення відповідного правового обов'язку (заборони). Фактичною підставою кримінально-процесуальної відповідальності виступає кримінально-процесуальне правопорушення, тобто невиконання або неналежне виконання передбачених кримінальним процесуальним законом дій.

Зловживання правом розглядається не як самостійна фактична підстава застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності, а лише як вид кримінально-процесуального правопорушення за наявності його відповідних ознак та складу. Водночас видається необхідним доповнити КПК України загальним положенням про недопустимість (заборону) зловживання правами та повноваженнями із зазначенням про настання відповідної відповідальності, а саме доповнити ст. 9 КПК України частиною сьомою наступного змісту: «7. Забороняється під час кримінального провадження зловживати правами та повноваженнями. У разі порушення цієї заборони настає відповідальність, передбачена законом».

7. Кримінально-процесуальна відповідальність має бути передбачена для всіх суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, адже на всіх суб'єктах під час кримінального провадження покладаються відповідні обов'язки.

У зв'язку з цим запропоновано внести зміни та доповнення до КПК України щодо кримінально-процесуальної відповідальності всіх суб'єктів кримінального провадження, а саме:

1) для суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, наділених владними повноваженнями, передбачити в ст. 9 КПК України, де визначені їх загальні обов'язки, настання кримінально-процесуальної відповідальності, доповнивши ст. 9 КПК України частиною 2-1 наступного змісту: «2-1. За невиконання обов'язків, передбачених в частинах першій і другій цієї статті, суддя, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий несуть відповідальність, передбачену законом»;

2) для суб'єктів, які не наділені владними повноваженнями, передбачити права, обов'язки та відповідальність, як це зроблено відносно свідка (ст. 67 КПК України), експерта (ст. 70 КПК України), спеціаліста (ст. 72 КПК України). Тому необхідно доповнити КПК України відповідними статтями: статтею 44-1 «Кримінально-процесуальна відповідальність підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого, законного представника підозрюваного, обвинуваченого»; статтею 47-1 «Відповідальність захисника»; статтею 59-1 «Відповідальність потерпілого, представника потерпілого, законного представника потерпілого»; статтею ст. 60-1 «Обов'язки та відповідальність заявника»; статтею ст. 63-1 «Відповідальність цивільного позивача, цивільного відповідача, представника цивільного позивача, цивільного відповідача, законного представника цивільного позивача». У кожній із запропонованих статей, окрім зазначення, за необхідності, про адміністративну, кримінальну відповідальність,

слід передбачити, що відповідний суб'єкт несе кримінально-процесуальну відповідальність у випадках, передбачених законом.

8. Основними умовами притягнення особи до кримінально-процесуальної відповідальності є такі: наявність відповідного суб'єкту, який встановлює факт кримінально-процесуального правопорушення та приймає рішення про притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності; процесуальне оформлення кримінально-процесуального правопорушення й прийнятого рішення по ньому (постанови або ухвали).

9. Залежно від суб'єкта, який встановлює підстави та приймає рішення про застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності, слід виділити певні процесуальні порядки притягнення осіб до кримінально-процесуальної відповідальності: судовий (відповідні дії та прийняття рішення про застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності здійснює суд, слідчий суддя); відомчий (відповідні дії та прийняття рішення про застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності приймає прокурор); змішаний (відповідні дії та прийняття рішення про застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності здійснює суд, слідчий суддя або прокурор, керівник органу досудового розслідування).

10. Для вдосконалення механізму реалізації кримінально-процесуальної відповідальності доцільно розширити коло суб'єктів, на яких може бути накладено грошове стягнення (спеціаліст, перекладач, експерт), визначити випадки, коли воно може бути накладено, та його розміри, а саме:

1) змінити відповідальність спеціаліста, виклавши ст. 72 КПК України в наступній редакції:

«Стаття 72. Відповідальність спеціаліста

У разі неприбуття за викликом без поважних причин або повідомлення про причини неприбуття на спеціаліста накладається грошове стягнення»;

2) доповнити частину першу ст. 139 КПК України після слів «цивільний відповідач» словами «спеціаліст, перекладач, експерт»; доповнити частину першу ст. 327 КПК України окремим реченням наступного змісту: «Суд має право постановити ухвалу про накладення на спеціаліста, перекладача, експерта грошового стягнення у випадках та порядку, передбачених главами 11 та 12 цього Кодексу».

Необхідно більш чітко визначити наслідки невиконання обов'язків при застосуванні запобіжних заходів. Доцільно доповнити частину третю ст. 194 КПК України положенням наступного змісту: «В разі порушення відповідного зобов'язання до підозрюваного, обвинуваченого може бути застосований запобіжний захід», а також доповнити статтю 194 КПК України частиною 6-1 наступного змісту: «6-1. Підозрюваному, обвинуваченому письмово під розпис повідомляються покладені на нього обов'язки та роз'яснюється, що в разі їх невиконання до нього може бути застосований більш жорсткий запобіжний захід і на нього може бути накладено грошове стягнення в розмірі від 0,25 розміру мінімальної заробітної плати до 5 розмірів мінімальної заробітної плати».

В дисертації висловлені й інші пропозиції та рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності кримінального процесуального законодавства та практики його застосування щодо кримінально-процесуальної відповідальності.

11. Тенденціями розвитку інституту кримінально-процесуальної відповідальності є такі: визначення заходів кримінально-процесуальної відповідальності як наслідків порушення основних засад кримінального провадження для досягнення його завдань та мети; нормативне закріплення її заходів як складового елементу спеціального процесуального статусу суб'єктів кримінального процесу, що має забезпечити виконання процесуальних обов'язків кожним із суб'єктів кримінального провадження; забезпечення ефективного результату при реалізації норм кримінального та інших галузей права в сфері кримінального судочинства. Розвиток даного інституту має відбуватись у зв'язку з необхідністю подолання таких негативних явищ, як зловживання правами та повноваженнями суб'єктами кримінального провадження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Мурзановська А. В. Про деякі аспекти кримінально-процесуальної відповідальності / А. В. Мурзановська // Актуальні проблеми держави і права: збірн. наук. праць. Вип. 32 / Редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю. М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2007. – С. 339-344.

2. Мурзановська А. В. Місце грошового стягнення в системі заходів кримінально-процесуальної відповідальності / А. В. Мурзановська // Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал». – 2015. – № 4. – С. 251-254. – Режим доступу: www.lsej.org.ua.

3. Тищенко В. В., Аленін Ю. П., Ващук О. П., Мурзановська А. В., Торбас О. О., Немно Ю. М., Панасюк А. О., Шкрибайло М. В., Земляна О. А. Теоретичні та практичні проблеми забезпечення ефективності досудового провадження // Наукові праці національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – Том XVII. – С. 106-158.

4. Мурзановська А. В. Проблеми кримінально-процесуальної відповідальності в контексті підвищення ефективності досудового провадження / А. В. Мурзановська // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 7. – С. 153-157.

5. Мурзановська А. В. Встановлення строку для ознайомлення сторін із матеріалами кримінального провадження при закінченні досудового розслідування: окремі питання правових наслідків / А. В. Мурзановська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2016. – № 3. – С. 111-113.

6. Мурзановська А. В. Окремі питання конституювання системи заходів кримінально-процесуальної відповідальності / А. В. Мурзановська // Юридичний вісник. – 2016. – № 4. – С. 205-215 (журнал внесено до Index Copernicus International).

7. Murzanovska A.V. Criminal procedural responsibility in accordance with new criminal procedural code of Ukraine / A. V. Murzanovska // Молодий

вчений. – 2015. – № 12.1 (27.1) – Р. 101-104 (журнал внесено до Index Copernicus International, РИНЦ, ScholarGoogle, ОАЛ, CiteFactor, Research Bible).

8. Мурзановська А. Проблемні аспекти теоретичного визначення видів примусу в кримінальному провадженні України / А. В. Мурзановська // *European political and discourse*. – 2015. – № 4. – С. 338-344.

9. Мурзановская А. В. Уголовно-процессуальная ответственность / А. В. Мурзановская // *Правове життя сучасної України: тези доп. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. і аспірант. складу* / відп. ред. д-р юрид. наук. проф. Ю. М. Оборотов ; Одес. націон. юрид. акад. – Одеса: Фенікс, 2009. – С. 573-575.

10. Мурзановская А. В. Понятие уголовно-процессуальной ответственности / А. В. Мурзановская // *Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу* (Одеса, 20-21 квітня 2012 р.) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – 496 с. – С. 375-377.

11. Мурзановская А. В. Денежное взыскание в системе мер уголовно-процессуальной ответственности / А. В. Мурзановская // *Шляхи удосконалення кримінального процесуального законодавства : матер. регіонального круглого столу* (19 квітня 2013 р.) / відп. за вип. д. ю. н., проф. Ю. П. Аленін ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 145-150.

12. Мурзановська А. В. Привід як захід забезпечення кримінального провадження / А. В. Мурзановська // *Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (16-17 травня 2013 р.) Т. 2 / відп. за вип. д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 490-493.

13. Мурзановська А. В. Правова природа примусу у сфері доказування у кримінальному процесі / А. В. Мурзановська // *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матер. Всеукр. наук.-практич. Інтернет-конф.* (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відп. за вип. Ю.П. Аленін. – Одеса: Юридична література, 2013. – С. 55-59.

14. Мурзановська А. В. Грошове стягнення як захід кримінально-процесуальної відповідальності / А. В. Мурзановська // *Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы*, междунар. науч. практ. конф. (2014 ; Кишинэу) : Междунар. науч.-практич. конф. «Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы», 28-29 март. 2014 г. / орг. ком.: Бужор В. [и др.]. – Кишинев : Iulian, 2014 (Tipogr. «Catatea de Sus»). – С. 321-323.

15. Мурзановская А. В. Принуждение и его виды в механизме уголовно-процессуального регулирования / А. В. Мурзановская // *Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук.-практич. конф., присвяч. ювілею акад. С. В. Ківалова* (16-17 травня 2014 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2014. – С. 705-707.

16. Мурзановська А. В. Процесуальна форма реалізації кримінально-процесуальної відповідальності / А. В. Мурзановська // *Правові та*

інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : матер. Міжнар. наук.-практич. конф. (15-16 травня 2015 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. – Одеса : Юридична література, 2015. – С. 342-344.

17. Мурзановська А. В. Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / А. В. Мурзановська // Актуальні питання державотворення в Україні: матер. Міжнар. наук.-практич. конф. (22 травня 2015 р., м. Київ) / редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – К.: Прінт-Сервіс, 2015. – С. 424-426.

18. Murzanovska A.V. Theoretical and practical aspects of realization of criminal procedural responsibility in the criminal proceeding of Ukraine / A. V. Murzanovska // *Europska tradicia v medzinarodnom prave: uplatnovanie l'udskych prav* 6. – 7. Maj 2016. – Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie: Paneuropska visoka skola, Fakulta prava. – P. 236-329.

19. Мурзановська А. В. Теоретико-правові проблеми дефініції суб'єктів кримінально-процесуальної відповідальності / А. В. Мурзановська // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матер. Міжнар. наук.-практич. конф. (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 301-304.

АНОТАЦІЯ

Мурзановська А. В. Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2017.

У роботі комплексно досліджено теоретичні та практичні аспекти кримінально-процесуальної відповідальності за КПК України 2012 року.

Визначено поняття, ознаки та значення кримінально-процесуальної відповідальності. Розглянуто види та систему заходів кримінально-процесуальної відповідальності.

Розкрито підстави та умови застосування кримінально-процесуальної відповідальності та розглянуто процесуальний порядок притягнення до кримінально-процесуальної відповідальності.

Виділено тенденції розвитку інституту кримінально-процесуальної відповідальності та сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері застосування кримінально-процесуальної відповідальності.

Ключові слова: примус, кримінально-процесуальна відповідальність, санкції, заходи кримінально-процесуальної відповідальності, кримінально-процесуальне правопорушення, механізм реалізації кримінально-процесуальної відповідальності.

АННОТАЦИЯ

Мурзановская А. В. Уголовно-процессуальная ответственность по новому Уголовному процессуальному кодексу Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2017.

В диссертации комплексно проанализированы теоретические и практические проблемы уголовно-процессуальной ответственности на основании положений Уголовного процессуального кодекса Украины 2012 года.

В диссертации определены понятие, признаки и значение уголовно-процессуальной ответственности. Выделены критерии разграничения уголовно-процессуальной ответственности со смежными процессуальными институтами (мерами превенции, мерами пресечения и мерами правовой защиты (восстановления законности)), показаны роль и место указанных правовых категорий в механизме уголовно-процессуального регулирования, определены их взаимосвязь и взаимообусловленность.

Систематизированы основные концепции понимания уголовно-процессуальной ответственности в уголовно-процессуальной науке, на основе чего сформулирована авторская дефиниция уголовно-процессуальной ответственности как вида юридической ответственности через систему основных признаков, среди которых выделены: применение мер принуждения, предусмотренных санкциями уголовно-процессуальных норм; существование в форме уголовно-процессуального правоотношения; применение к лицу, совершившему уголовно-процессуальное правонарушение, в установленном законом порядке; возложение на правонарушителя дополнительной обязанности или лишение (сужение объема) его субъективных прав, что и определяет сущность мер уголовно-процессуальной ответственности; а также рассмотрено значение уголовно-процессуальной ответственности.

Исследованы виды уголовно-процессуальной ответственности и определена система ее мер (система штрафных и правовосстановительных мер).

Выявлены проблемные аспекты определения основания и условий применения мер уголовно-процессуальной ответственности. Обоснована целесообразность и необходимость, при наличии соответствующих оснований (юридического и фактического), привлечения к уголовно-процессуальной ответственности всех субъектов уголовно-процессуальной деятельности, а именно: судьи, следственного судьи, субъектов со стороны обвинения, субъектов со стороны защиты и иных субъектов уголовно-процессуальной деятельности. Раскрыт процессуальный порядок привлечения к уголовно-процессуальной ответственности и выделены его виды (судебный, ведомственный и смешанный).

Проанализирована реализация отдельных мер уголовно-процессуальной ответственности, таких как денежное взыскание и иных мер уголовно-процессуальной ответственности имущественного характера, мер уголовно-

процессуальной ответственности, связанных с избранием или изменением ранее избранной меры пресечения, а также мер уголовно-процессуальной ответственности, состоящих в сужении процессуального статуса субъектов уголовного процесса, связанных с лишением их определенных прав или с отстранением субъектов уголовного процесса от участия в уголовном производстве.

Сформулированы научно обоснованные предложения и рекомендации по повышению эффективности уголовного процессуального закона, следственно-прокурорской и судебной практики в сфере применения уголовно-процессуальной ответственности в объеме исследованных проблем и обозначены тенденции развития института уголовно-процессуальной ответственности

Ключевые слова: принуждение, юридическая ответственность, уголовно-процессуальная ответственность, санкции, меры уголовно-процессуальной ответственности, уголовно-процессуальное правонарушение, механизм реализации уголовно-процессуальной ответственности.

SUMMARY

Murzanovska A. V. Criminal Procedural Liability under the New Criminal Procedural Code of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the degree of the Candidate of Legal Sciences, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Court Examination; Operative and Investigative Activity. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2017.

The theoretical and practical aspects of criminal procedural liability under the Criminal Procedural Code of Ukraine of 2012 were comprehensively researched in the thesis.

The definition, features and meaning of criminal procedural liability were determined. The types and system of measures of criminal procedural liability were researched.

The grounds and conditions of application of criminal procedural liability were defined and the procedural order of bringing to criminal procedural liability was considered.

The tendencies of development of the institute of criminal procedural liability were determined and scientifically substantiated proposals on improvement of the legislation of Ukraine in the area of application of criminal procedural liability were formulated.

Key words: coercion, criminal procedural liability, sanctions, measures of criminal procedural liability, violation of criminal procedural law, mechanism of realization of criminal procedural liability.

Підписано до друку 11.09.2017. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1708-1а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.